

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV. 18

FOLKEVISESPROGET

Med særligt henblik på DgF. 239 Møens Morgendrømme

Av

Aage Jørgensen

Särtryck ur

DANSKE STUDIER 1964

SVENSKT VISARKIV . STOCKHOLM

Folkevisesproget

Med særligt henblik på DgF 239 Møens Morgendrømme

Af AAGE JØRGENSEN

Hverdagssprog og folkevisesprog¹

Der er blandt sproghistorikerne almindelig enighed om, at »folkevisesproget« udformedes hen imod slutningen af det 12. århundrede². Det for forskningen umiddelbart tilgængelige visesprog findes imidlertid i kilder, der er væsentligt yngre, først og fremmest i adelsdamernes håndskrifter, – og det afviger naturligvis på afgørende punkter fra, hvad man kunne kalde »visernes oprindelige sprogdragt«; det ældste håndskrift, *Hjertebogen*, er fra 1553–55.

Folkeviserne har været inde under den samme skæbne som al anden i mundtlig tradition overleveret digtning. Gennem århundreder har de været »i drift«, før de blev fæstnede på papiret. Herunder er der måske blevet slidt så meget på en oprindelig *god* vise, at dens fremtrædelsesform i håndskriftet er banal og uden æstetiske kvaliteter. Man kan også tænke sig, at en oprindelig *dårlig* vise på et vist tidspunkt har fået en ansigtsløftning af en kunstnerisk begavet forfatter. I tidens løb er nye motiver kommet til, mens gamle er blevet bortvist. Omdigtninger har måske givet en vise en strammere komposition, mens hukommelsesbrist utvivlsomt meget ofte har bragt fremmedelementer ind. Og så fremdeles. Et utal af faktorer har virket omformende på visemassen, – hvortil kommer selve det forhold, at *sproget* i disse århundreder udviklede sig relativt hurtigt inden for det syd- og østskandinaviske område³.

Hermed være dog ikke sagt, at folkevisesproget på alle punkter fulgte med hverdagssprogets udvikling; forudsætningen for, at man kan tale om et særligt »folkevisesprog«, er jo netop, at der har været en åbenbar *inkongruens* mellem dette og det talte sprog. Selve den bundne form virkede retarderende, og hertil kommer, at der relativt tidligt fæstnede sig et poetisk normsystem for denne digtning, hvorved sproget blev *arkaiserende*. Man kan tænke sig, at der er blevet gjort en dyd af nødvendigheden: eftersom man ikke kunne udrense ældre ord og

former uden at forbyrde sig mod rytme og metrum, kom man efterhånden til at opfatte disse elementer som »noget, der hørte sig til«.

Der har inden for den ældre forskning været en tilbøjelighed til at opfatte »folkevisesproget« som et fikseret fænomen, som en art »platonisk idé«, der kun kunne erkendes umiddelbart gennem dens forvrængede afspejling i adelshåndskrifterne. En typisk repræsentant for denne betragtningsmåde var Sofus Larsen. Den er imidlertid ufrugtbar, blandt andet fordi den får visse inacceptable konsekvenser for forskningen: opgaven bliver at rekonstruere viserne i deres *oprindelige* skikkelse, at eliminere, hvad tiden har tilført dem af omformninger.

Naturligere er det at opfatte »folkevisesproget« som noget dynamisk, som noget, der bestandig ændredes; adelshåndskrifterne har fastholdt udviklingen i ét moment, Tang Kristensens almueoptegnelser har fastholdt den i et andet. Forskerens opgave bliver da på grundlag af det foreliggende materiale at give en så omfattende karakteristik af folkevisesproget som vel muligt, både som det har manifesteret sig i nedskrifterne, og som det må have lydt i den egentlige folkeviseperiode, dvs. tiden mellem ca. 1150 og ca. 1500.

Forskningssituation og historik

Erik Dal medgiver, at folkeviseforskningen i de egentlige sprogundersøgelser i materialet »kan finde hjælp og måske tilskyndelse«⁴; men iøvrigt afholder han sig fra at tage stilling til den foreliggende rent filologiske afhandlingslitteratur. – Det er naturligvis rigtigt, at filologien for viseforskeren må være en hjælpevidenskab, men Dals summariske omtale af dens resultater frister dog til en præcisering af arten og værdien af den bistand, som sproghistorikeren vil kunne yde.

Først og fremmest må det være hans opgave at tage sig af *den* tekst-kritiske kommentering af materialet, som er nødvendig for enhver ikke-filolog, der beskæftiger sig med tekster fra et ældre sprogtrin, og som vil kunne sikre den optimale forståelse af materialet. Ganske vist bærer *Danmarks gamle Folkeviser* vidnesbyrd om en for tiden usædvanlig veludviklet editionsteknik; men den opfylder *ikke* de krav, som ikke-filologen må have lov at stille til en videnskabelig udgave. En ordbog over det danske folkevisesprog ville kunne råde bod herpå, – og ønsket om, at *DgF* måtte blive afsluttet med en sådan, er da også kommet til udtryk⁵.

Dernæst vil sproghistorikeren måske kunne bidrage til en afklaring på felter, hvor viseforskningen har svært ved at nå til sikre resultater; fx kunne man tænke sig, at en minutiøs sproglig undersøgelse af materialet ville bringe visse alders- og provenienskriterier for dagen, ligesom det dog må formodes, at relationen mellem håndskrifternes ortografi og selve udtalen påkalder sig en vis opmærksomhed, måske ikke mindst ved metrik- og rytmikstudiet (og videre ved melodistudiet?).

Med udgangspunkt i Dals ovenfor citerede passus tør man måske karakterisere viseforskerens vurdering af filologens folkevisestudier som velvilligt-skeptisk. – Folkevisernes sprog skulle jo imidlertid – ikke desto mindre – være et primært interesseområde *for filologien*. Men besynderligt nok har dette ikke været tilfældet. De selvstændige sproglige undersøgelser kan, såfremt der ses bort fra specialstudier med snævert sigte, opregnes på én hånd. Hertil kommer, at ordbøgerne behandler folkevisesproget stedmoderligt, – hvilket blandt andet gør det overordentlig vanskeligt at datere låneordsforekomster etc. nogenlunde tilfredsstillende. *Ordbog over det danske Sprog* medtager principielt ikke ord og udtryk, som *kun* findes i visematerialet, – hvilket jo hænger sammen med, at dens intention er at registrere det danske sprogs anvendelse *i nyere tid*⁶. Givtigere er på dette punkt O. Kalkars *Ordbog til det ældre danske Sprog*.

De filologiske studier i visematerialet skal i det følgende helliges nogle kritiske bemærkninger; deres respektive landvindinger og hovedtrækkene i deres argumentation skal fremdrages, mens enkelthederne i de skitserede helhedsopfattelser af visesproget ind til videre lades upåagtede.

Sofus Larsen gjorde sig – gennem sin afhandlings indledende, principielle overvejelser – til talsmand for den anskuelse, at visematerialet, således som det foreligger i adelshåndskrifterne, var »havareret« og i alle henseender »fordærvet«: viserne er i en tilstand, der »svært minder om gammel defekt Ragelse i en Marskandiserbod«⁷. Deres sprog karakteriseres på følgende vis: »Nydannelser, gamle Former og Sprogets vildtvoksende Ukrudt gror fredeligt Side om Side i denne Digtekunstens vanrøgtede Have«⁸. Visernes miserable tilstand er en følge af, at de har været brugt og slidt på af mennesker uden sans for deres æstetiske kvaliteter og uden veneration for deres oprindelige sprogdragt; der er blevet udvist svigtende forståelse for ældre former og

konstruktioner og en fatal skødesløshed i omgangen med og fremførelsen af viserne⁹.

Ud fra denne radikale nedvurdering af adelshåndskrifterne foretager Sofus Larsen sine restitutioner, efter hvilke viserne fremtræder i en form, der skulle være den oprindelige, 1200-tallets. – Usikkerhedsmomenterne er imidlertid legio, og eftertiden har da også affærdiget disse konstruktioner som »papirfilologi«¹⁰. – Kritikken kan sætte ind i hvert fald på tre hovedpunkter:

1. Som ovenfor hævdet er det ufrugtbart at operere med et fikseret folkevisesprog, i særdeleshed når der ikke findes kilder, som er mindre end ca. 300 år yngre end »folkevisesproget«.

2. Det er uvidenskabeligt at forske i et kildemateriale, som man selv har konstrueret på basis af et nødtørftigt kendskab til århundreders sprogudvikling, blandt andet fordi ens konstruktioner aldrig er de eneste mulige; det vil være en ren tilfældighed, om fx *Ebbe Skammelsøn*-visen nogensinde har haft netop den form, som Sofus Larsen har givet den i bogen *Ebbe Skammelsøns Vise*.

3. Restitutionerne forudsætter, at visernes metrum har været fast alternerende. Den senere forskning har godtgjort, at en sådan grundopfattelse er uholdbar¹¹. – På denne baggrund falder der et odiøst skær over Sofus Larsens folkevisestudier, når man læser hans recension af Ernst von der Reckes bog *Nogle Folkeviseredactioner*¹²; han karakteriserer i denne metrikeren Reckes indsigt blandt andet i metrikken som »utilstrækkelig« . . .

Når Sofus Larsens afhandling alligevel fortjener at blive nævnt i denne sammenhæng, skyldes det, at den indeholder en række fine enkeltiagttagelser, som den senere forskning har kunnet bygge videre på i bestræbelserne for at nå frem til en samlet karakteristik af visernes sprog.

Et vigtigt skridt fremad betegner *Johs. Brøndum-Nielsens* afhandling, hvis første halvdel fremlægger en række kriterier til indkredsning af tidspunktet for visesprogets opkomst; resten¹³ er uden relevans i denne sammenhæng, idet interessen dér samler sig om visesprogets indflydelse på det senere litteratursprog. Ud fra en undersøgelse af de almindeligst forekommende mandsnavne i trylleviserne og en sammenligning med stednavnene på *-torp* (hvori en stor part af mandsnavnene optræder som første sammensætningsled) når forfatteren frem til en opfattelse, som ganske vist ikke betegner noget nyt, men som dog afgiver en ny

begrundelse og dermed et argument for et synspunkt, der nok kunne have det nødigt.

Hertil føjes en omtale af ordet *maar*, det eneste folkevisord, som har bevaret den gamle nominativ-endelse på *-r*; dette tillader den konklusion, at »Folkevisesprogets Grundlæggelse gaar tilbage i det mindste til c. 1200«¹⁴.

I *Elias Wesséns* afhandling er hovedvægten lagt på det deskriptive. Den giver en fortræffelig orientering og en langt mere nuanceret karakteristik end Brøndum-Nielsens. Selvom systematiseringen ikke falder i øjnene, svarer den dog stort set til den, som man finder i de senere behandlinger af emnet, Agnes Agerschous og Peter Skautrup.

Wessén understreger, at folkeviserne bevæger sig »inom ett traditionsbundet poetisk språk«¹⁵, – hvilket forsåvidt blot er en gentagelse af, hvad en række ældre forskere har antydnet; hos Sofus Larsen hedder det: »Der uddannede sig i Slutningen af Visangens Blomstringstid en ejendommelig, formelmæssig, stærkt traditionsbunden Jargon«¹⁶. Imidlertid synes Wessén at være tilbøjelig til at opfatte dette poetiske formelsprog som relativt *gammelt*.

Det er en af *Agnes Agerschous* fortjenester, at hun på en overbevisende måde har videreført og underbygget denne antagelse. Hendes tese er, at folkevisesproget på et meget tidligt tidspunkt er blevet præget af vestdansk (jysk). Udgangspunktet synes at være en fodnote hos Wessén, der om visernes hyppige anvendelse af foranstillet bestemt artikel skriver: »Enligt den allmänna uppfattningen är . . . denna konstruktion för de nordiska språken helt och hållet främmande och beror på inflytande från tyskan«¹⁷; at Wessén selv er forbeholden over for opfattelsen, fremgår af den omtalte fodnote, hvori det i forlængelse af det citerede nævnes, at Vest- og Sydjylland jo også har foranstillet artikel^{17a}. Agnes Agerschou opfatter trækket som »et vestdansk kriterium«¹⁸.

Hendes afhandling sigter imidlertid videre end mod indkredsningen af de elementer i folkevisesproget, der peger mod vestdansk; endemålet er »en Bestemmelse af visse Træk i Folkevisesproget i dets oprindelige Fremtræden i Dansk«¹⁹, – og det viser sig da, at netop disse træk meget ofte indgår i visernes faste formler: de så at sige konstituerer den poetiske konvention. Især må det betragtes som væsentligt, at alle (!) de i de faste bogstavrimede forbindelser forekommende ord »er gamle nordiske Arveord«²⁰.

Afsnittet om folkevisesproget i *Det danske Sprogs Historie*²¹ indeholder ikke noget væsentligt nyt; det udmærker sig ikke desto mindre ved på en koncentreret og overskuelig måde at ekstrahere og sammenstille de vigtigste karakteristika. På sin vis er det den fuldstændigste generelle beskrivelse, som findes.

Problemstillingen

Hovedreglen for folkevisesprogets omdannelse formuleres allerede af Brøndum-Nielsen: »I Folkeviserne er det . . . i det væsentlige Gloserne – sjældnere Formerne – der peger paa Affattelsestiden, og Formerne – sjældnere Gloserne – der tilhører Nedskrivningstiden«²². Den citeres hos Wessén²³, der dog tillige inddrager *sætningsbygningen* i sine betragtninger²⁴. Og den uddybes hos Skautrup²⁵.

1. *Ordformerne*. Disse har været tilbøjelige til at følge med i den almindelige sprogudvikling, både hvad angår de lydlige konstruktioner og bøjningselementerne. Man finder derfor kun få spor af ældre morfologiske forhold; og grunden til, at disse ikke også er gledet ud af visesproget, finder man i det faktum, at de er blevet faste rekvisitter, »formler«.

2. *Ordforrådet*. Der synes at have været en almindelig tendens til at holde fast ved de oprindelige gloser, – hvilket blandt andet fremgår af, at man i viserne finder ord, som iøvrigt efter alt at dømme skulle være ude af brug, i hvert fald hen imod slutningen af viseperioden. Et typisk eksempel afgiver udtrykket *den brune brand*²⁶. – Dog må det formodes, at der er sket en fortløbende udskiftning af gloser, som sprogudviklingen havde gjort mindre forståelige; Agnes Agerschou gør opmærksom på, at viserne overalt anvender konjunktionen *for*, – som imidlertid først er kommet ind i sproget henimod slutningen af den gammeldanske periode²⁷.

3. *Ordfølgen*. Visernes metriske og rytmiske form har virket konserverende, således at en ældre syntaktisk struktur i mange tilfælde er blevet bevaret. Også på dette punkt uddannede der sig visse formler, som kommer igen og igen i materialet.

Sproget i adelshåndskrifterne kan således ikke uden videre opfattes som *nedskrivningstidens*; i visse henseender afviger det endda væsentligt fra dens »normalskriftsprog«²⁸. Lige så uberettiget er det ud fra den talesprogsnære syntaks at drage nogen slutning om, at det var nært

beslægtet med tidens talesprog. Som nævnt må viserne allerede tidligt have virket arkaiserede – netop i kraft af, at der så hurtigt skabtes en poetisk tradition; om årsagen hertil så var den bundne forms tvang, får stå hen i det uvisse.

Hermed skulle problemstillingen være givet: materialet præsenterer sig som en række sproglige manifestationer, som ganske vist er blevet fæstnet på papiret inden for et relativt afgrænset tidsrum, hvorfra der tilmed foreligger et stort antal sproglige kilder af anden art, – men som dog *dels* peger bagud mod tidligere faser i sprogets udvikling, mod en periode, som har afsat meget få skriftlige ytringer, således at sammenligningsgrundlaget er spinkelt, og *dels* »indad« mod en traditionsbundethed, som vanskeligt lader sig uddestillere.

Folkevisesproget er ikke nedskrivningstidens, men ejheller tilblivelses-tidens; men det rummer i sig elementer, der vidner om stor ælde, og andre, om hvilke det med sikkerhed kan siges, at de ikke fandtes i den tidligste folkevisetid. Dog tillader materialet naturligvis visse slutninger: nogle generelle, andre i egentligste forstand specielle.

I det følgende vil der blive givet en karakteristik af sproget i en enkelt vise, idet hovedvægten dog vil blive lagt på træk, som skulle have generel gyldighed; eller sagt på en anden måde: der vil blive givet en karakteristik af folkevisesproget med udgangspunkt i materiale hentet fra én vise.

Møens morgendrømme

Denne vise, *DgF* 239, har været kendt overalt inden for det nordiske område. De forskellige opskrifter udviser store variationer, hvilket måske blandt andet hænger sammen med, at den indeholder motiver, der så at sige har kunnet appellere til forsangerens opfindsomhed; fx kan antallet af drømme varieres, uden at det får konsekvenser for fabelen. – Afhandlingen vil imidlertid udelukkende beskæftige sig med *opskrift A*, der findes i Christence Juels håndskrift²⁹. Nedskriveren var datter af Niels Juel til Kongstedlund og vistnok født i 1590. Visebogen er påbegyndt i 1614 og, som det oplyses på dens sidste blad, »fineret denn 10. Juny 1615«. Sandsynligvis er den afskrevet efter et ældre manuskript, evt. efter en af Christence Juel selv udarbejdet kladde³⁰.

Det episke forløb er som følger: møen sover længe om morgenen, fordi hun drømmer; da dronningen, hendes moster, bebrejder hende

dette, fortæller møen sine drømme; dronningen vil købe dem, men møen beholder dem for sig selv, – og i det samme rider venderkongen ind i gården for at fæste hende; dronningen går ham i møde og prøver at få ham til at skifte sind, men uden held; i et lille intermezzo giver hun møen en ørefig i bitterhed over, at det ikke er en af hendes egne døtre, hvem denne store lykke times; møen klæder sig vel på og går ind for kongen, som løfter hende op på sin hest og rider bort med hende; brylluppet fejres på hans borg, og møen går ind til sorgløse dage ved venderkongens side³¹.

Referatet antyder, at visen står folkeeventyrene meget nær, hvilket Svend Grundtvig da også henleder opmærksomheden på³². Hans indledning rummer iøvrigt en minutiøs sammenstilling af de parallelle led i opskrifterne, – hvorved der kastes lys over »baade Friheden og Troskaben i den folkelige Tradition«³³. Interessantere i denne forbindelse er Grundtvigs bestemmelse af visens alder; den er et typisk udslag af de »romantiske« forskeres tendens til at føre et folkeminde så langt tilbage i tiden som vel muligt. Visens anledning må, hedder det, være vndernes plyndringer på de danske kyster; disse ophørte jo omkring 1150. Også »Visens Form taler . . . for, at den har en lignende Alder«³⁴.

Visen har imidlertid de historiske begivenheder så meget på afstand, at den næppe kan være blevet til før ca. 1200. Ganske vist fæster venderkongen møen imod dronningens vilje, – men det er blot et udslag af, at hun kunne unde en af sine egne døtre denne gode lykke (str. 37). Kongen opfattes ikke som kriger. Han modtages fyrsteligt, ikke fjendtligt. Handlingen er indhyllt i romantik³⁵.

I teksttillægget til bind IV af *DgF* anfører Erik Dal, at visen opfattes »som en eventyragtig mindelse om begyndelsen af det 12. årh., da vndernes hærgninger endnu var realiteter«³⁶, hvilket er en betydelig modifikation af Grundtvigs aldersbestemmelse.

Iøvrigt antydede Ida Falbe-Hansen i en lille afhandling fra 1922³⁷, at der måtte være visse berøringspunkter mellem William of Malmesbury og den skandinaviske sagn- og visedigtning; hun fremdrog blandt andet en motivisk lighed mellem et af sagnene hos William og *Møens morgendrømme*. Den engelske krønikeskriver understreger selv, at hans kilde har været »gamle og udbredte Ballader«³⁸. – På dette grundlag har Aage Kabell senere argumenteret for, at motivet skulle være *indkommet* fra England³⁹, en antagelse, som nu har fået støtte gennem de i teksttillægget meddelte nye opskrifter. – Problematikken er iøvrigt i denne

sammenhæng uden betydning, idet A-opskriften ikke indeholder sproglige reminiscenser af engelsk oprindelse.

Opskriftens jyske proveniens skinner igennem. Således er der talrige eksempler på apokope: *min winger . . . di skiult* (16), *all min sommer-sømme* (19), osv. Den karakteristiske sekundære diftongering manifesterer sig gennem en skriveform som *min bien* (15), påfaldende ikke mindst fordi rimordet er *gren*.

Af andre elementer, der peger mod en decideret dialektalt præget sprogbrug hos nedskrivervsken, kan nævnes imperfektumsformerne *sam* (= *svømmede*; 13) og *told* (= *fortalte*; 20), samt adverbialformen *halles* (= *halvvejs*; 23). – Utvivlsomt vil et intensivt studium af teksten kunne bringe adskillige andre sådanne træk for dagen; dette falder imidlertid uden for afhandlingens målsætning.

På samme vis forholder det sig med den systematiske undersøgelse af opskriftens ortografi, som materialet indbyder til; dog skal et par bemærkninger om ortografien hidsættes: Generelt må man sige, at denne er inkonsekvent; fx skrives *minn* (18), mens rimordet har enkelt konsonant (*din*); *closteritt* (30), men *klosteridt* (43); *borrer* (1), men *bore* (56). – Imidlertid gælder det generelt, at *t* i udlydsposition efter *d*, som i *landt* (13), *ordt* (23), *-toldt* (23), *endt* (= *endnu*; 29), *indt* (43) og *klapedt* (46), ikke har nogen funktion. Det samme gælder *b* efter *m*, som i *hiemb* (26), *femb* (29) og *drømbde* (13 m. fl.). – Den udstrakte brug af *rr* efter vokal, hvor denne i moderne dansk er lang, kunne tyde på, at disse ord har haft kort vokal: *borrer* (1), *burre* (5), *ærre* (24 m. fl.), *ørre* (35) og *kierre* (36) (men *kiere* i str. 37)⁴⁰.

Visens ordforråd

At der tidligt uddannedes visse litterære konventioner – et traditionsbundet formelsæt – for visedigtningen, havde i hver fald et par væsentlige konsekvenser:

1. En del ord, som må have været almindelig kendte gennem hele perioden, forekommer ikke – eller meget sjældent – i viserne. Når Wessén antager, at man i disse genfinder det ordforråd, som konstituerede »den äldre medeltidens enkla, vardagliga talspråk«⁴¹, må det bero på, at han ikke tilfulde har indset, hvor givende det er at stille spørgsmålet om, hvilke ord og udtryk man *ikke* finder i viserne. Over

for Wesséns opfattelse står Skautrups: »Man (har) nok fra første færd foretrukket ord fra de højtidelige, poetiske eller rent arkaiserende lag«⁴²; den kan fx illustreres med en henvisning til, hvilke kvindebetegnelser man finder i viserne, og hvilke man kan søge forgæves⁴³.

2. De låneord, som blev hjemlede i sproget i selve folkeviseperioden, havde meget svært ved at trænge ind i viserne. Størsteparten af låneordene i disse er meget gamle, dvs. at de tilhører det centrale ordstof⁴⁴. Resten – de låneord, som er indkommet og indoptaget i visesproget i *folkeviseperioden* – knytter sig gerne til riddervæsenets særlige emneområde.

I den følgende gennemgang af ordstoffet i *Møens morgendråmme* vil der blive sondret mellem tre hovedgrupper, af hvilke den første indeholder de fællesnordiske arveord samt det fåtal låneord, som allerede i de ældste kilder anvendes på lige fod med de oprindelige ord⁴⁵; den kategori af låneord, hvis indmarch i det danske sprog fandt sted umiddelbart før eller lige i begyndelsen af viseperioden, altså inden det endnu havde konstitueret sig i et traditionsbundet mønster, udgør den anden gruppe; den tredje rummer endelig de ord, som er indkommet senere, – og som måske endda er blevet gangse i sproget via viserne.

Der er ikke tilstræbt nogen form for fuldstændighed under excerperingen; materialesamlingen skulle imidlertid være repræsentativ. Da den er så relativ lille, renonceres ydermere på enhver form for undergruppering, det være sig efter ordklasseprincippet, efter emneområde eller på anden vis. Ordene hidsættes i alfabetisk orden og kommenteres fortløbende; som »opslagsord« anføres visens form af ordet⁴⁶.

Gruppe I

aller (6). Skriveformen dækker utvivlsomt *udtalen*; opskrift B, str. 5, har *aldrig*, hvilket synes at være den almindelige *skriveform*. Dette er blot et af de mange punkter, på hvilke opskrift A udviser trofasthed mod det sagte, resp. sungne. (Oldn. *aldri(gi)*, egl. dativ af *aldr* + partiklen *gi*).

boe (52). Verbet (= *berede*, *ordne*) var formentlig gledet ud af sproget henimod nedskrivningstidspunktet, og alt taler for, at det allerede langt tidligere havde fået et arkaiserende skær over sig. Det overlever imidlertid i den gangse folkevisekonstruktion *at lade sit bryllup bo*, der tilhører folkevisesprogets skat af stereotype vendinger⁴⁷.

borig (51). Oldn. *borg*, æda. *borgh*. Visens form er opstået ved, at en svarabhakti vokal er blevet markeret i udtalen og lukket; fænomenet genfindes i andre ord med konsonantforbindelsen *-rg*, fx *sorrig*. – Efter-

stevet har pl. *borrer* (1) og *bore* (56); talen er her om en ortografisk realisation af *q*-svind efter *r*.

brøllup (51 f). Oldn. *brúðlaup*.

burre (5). Oldn. *búr*. Ang. den gamle dativendelse, se afsnittet *Morfologi*.

Betegner »opholdsrum for (ugifte) kvinder« (*ODS*), cf. *jomfrubur*. –

Mens de danske opskrifter her har halvrim (*burre~prude*), har den færøiske (M) helrim (*bude~prude*); dette ord modsvarer da. *bod* (oldn. *búða*).

druck (51). Der foreligger apokope (<*drukke*, præf. pl. af *drikkæ*, cf. oldn. *drukkum*), cf. i jyske dialekter *dråk*, *drok*. – Udtrykket *drekka brúðlaup* kendes fra flere oldn. kilder, fx *Flateyjarbók*; det anvendtes langt ned i tiden⁴⁸.

egienn (25). Dannet af præf. *í* + æda. præf. *gen*, cf. oldn. *í gegn*. Betydningen er, som overalt i æda., »imod«.

for-under (37). Dannet af det gamle præfix *for*-⁴⁹ + *unde* (= *holde af*, etc.). Betydningen er altså »misunder«.

ganger (49). Oldn. *gangari*. Dette er folkevisens almindeligste udtryk for »hest«, et eksempel på, hvordan det poetiske og højtidelige udtryk foretrækkes frem for hverdagssprogets⁵⁰.

halles (23). Ordet (= *halvvejs*) findes i flere jyske dialekter (Feilberg).

haremm (56). Opkomsten af svarabhakti vokal hér skyldes formentlig, at *r* har været »snurret«. Betydningen er »sorg«⁵¹.

herre (34). Indlånt i oldn. fra oldsax. *herro*.

kier (17). (Subst.). Betydningen er i oldn. (*kjarr*) »krat, buske på fugtig grund«; i æda. er der sket en glidning over mod den nutidige betydning, idet ordet dér både kan betyde »kær« og »krat«; grundforestillingen synes at være »et fugtigt (bevokset) område«.

kier (21). (Adj.). Lat. *carus*, oldn. *kærr*, runeda. *kær*.

kiste (39). Lat. *cista*, oldn. *kista*.

kvide (55). Oldn. *kviða*, *kviði*, glda. *qwidh(e)*. Ordet indgår ofte i tautologisk forbindelse med det fra den rent lyriske digtning (Mariaviserne) optagne, indlånte ord *angest*⁵².

(*guld*)*lad* (8). Oldn. *hlað* (= *bræmme*, *pyntebånd*); *gullhlað* forklares hos Fritzner: »Guldbånd, bånd, hvori der er indvirket guld eller som er prydet dermed, og som bruges til besætning på klæder . . .«.

liden (13). Egl. mask. akk. af glda. *lidel*, æda. *litæl*, oldn. *litill*, (cf. *lítinn*).

liste (39). (Med gl. dativendelse). Oldn. *list* (= *snedighed*, *kunst*, *dygtighed*).

løster (27). Oldn. *lysta*.

mend (38). Formen er elliptisk (= *såmænd*)⁵³.

mordt (53). Oldn. *mørðr*, gld. *mord*, *marth* o. fl. Betydningen er »skind af mår, anv. som pelsværk; . . . tidligere spec. om hermelin« (*ODS*). Cf. det faste folkeviseudtryk *vel svøbt i mår*.

morster (12). Oldn. *móðursystir*, æda. *mothær systær*, hvorfra ordet er udviklet ved kontraktion.

(*eders*) *naade* (27). Oldn. *náð* har betydningen »omsorg« etc., men finder ikke anvendelse som titular for personer af høj rang; glda. har *edher/hans naadhe* »om fyrste« (*ODS*). – Anvendelsen af *eder* i tiltale er ikke op-

- rindelig, men indkommet fra lat. *vester*; formen vandt frem på *du*-tiltalens bekostning⁵⁴. Ofte finder man i samme vise *du* og *eder* anvendt, endog om samme person (og af samme person); dette er netop tilfældet hér: dronningen tiltaler venderkongen med *dig* (26) og med *eder* (27).
- peld* (48)⁵⁵. Oldn. *pell*, æda. *pæl* (cf. den berømte nodetekst fra *Codex runicus*), glda. *peld*, *pell*, *pæll*. Betydningen er »en slags kostbart stof ell. tøj« (ODS).
- pending* (20). Oldn. *pen(n)ingr*, æda *pæn(n)ing*, *pen(n)igh*. Antagelig lånt gennem oldeng.⁵⁶
- priss* (4). Oldn. *príss* (= *berømmelse*, etc.).
- prude* (5). Indlånt i oldn. (*prúðr*) allerede omkr. år 1000⁵⁷. Betydningen er »fornem, stolt, ædel, smuk« etc.
- quide*, se *kvide*.
- riidens* (= *riidendes*; 23). Præsensparticipiets sideform på *-es* brugtes i dialekter og ældre rigssprog især i konstruktioner af typen *komme kørendes*⁵⁸.
- sam* (13). Præt. af *svømme*. ODS henfører formen til det arkaiserende sprog, mens Feilberg har registreret den i adskillige jyske dialekter.
- sielffuer* (47). Oldn. *sialfr*. Ordet har meget ofte kasusbøjning i æda., selv efter at kasusfornemmelsen iøvrigt er ved at være forsvundet.
- stander* (41). Oldn. *standa*. Betydningen »rejse sig op« er registreret hos Kalkar^{58a}. Konstruktionen, der modsvarer lat. *assurgo alicui* (= *rejse sig af høflighed for én*), forekommer hyppigt i folkevisesproget. Betydningen af verslinien *hand stander hinder op egienn* er altså: »han rejser sig op mod hende«.
- (*sommer*)*sømme* (19). Ordet anvendes især i folkevisesproget (ODS). Betydningen er »syning (brodering, baldyring); ogs. konkr.: sytøj; noget, der er syet«⁵⁹.
- told* (20). Betydningen er »fortalte«⁶⁰.
- trienn* (41). Præt. af *trine*, der er dannet til subst. *trin*; ordet synes ikke beslægtet med *træde*. Det forekommer hyppigt i visesproget, hvor det må have haft hjemmel meget tidligt⁶¹.
- valsk* (1). Oldn. *valskr*. Ordet er afledt af glda. *wale* (oldn. *valir*, pl.)⁶². Betydningen er »fransk« – eller i videre forstand »hvad der har tilknytning til de romanske lande«, cf. *Vælskland*.

Gruppe II

- closteritt* (30), *klosteridt* (43). Æda. *klostær*. Fra mnt./oldsax.⁶³.
- drager* (53). Glda. *draghæ*, sent oldn. *draga*. Fra mnt. *dragen*, cf. ty. *tragen*. Betydningen er her »være iført, bære«⁶⁴.
- fin* (34). Glda. *fiin*, sent oldn. *finn*. Fra fr. *fin*⁶⁵. Ordet har rimeligvis først *fæstnet* sig i løbet af selve folkeviseperioden – hvorfor det med føje kunne have været henregnet til gruppe III. Det er nært forbundet med hof- og ridderlivet.

- for-tryder* (36). Vistnok dannet med udgangspunkt i mnt. *vordreten*, der sættes i forbindelse med glda. *tryde* (ODS). Betydningen er hér »hvorfor ærgrer I jer over...«.
- for-wonden* (55 f). Fra mnt. *vorwinnen*, cf. sent oldn. *fyrirvinnast* (= *undlade, opgive*). Betydningen er »overvundet«.
- føie* (33). Glda. *føghe, föffue, føye*. Fra mnt. *vogen*. Ordet er hér brugt transitivt: (*hun kand*) *føie* [sitt] *sind*.
- giffue siig* (30). Fra mnt. *sik geven*, cf. ty. *sich geben*⁶⁶. Betydningen er »begive sig«.
- iomfrue* (6). Glda. *jomfru(e), jomfruge, junckfrue*, etc., æda. *jungfrughæ*. Fra mnt. *junkvruwe*, cf. ty. *jungfrau*. »I middelalderen... kun om ugifte adelsdamer« (ODS). Rimordet er *soffue*, hvilket antyder, at ordet har været udtalt [-froue]. – Også dette ord peger mod gruppe III⁶⁷.
- kiendt* (33). Fra mnt. Indkommet med adelsfamilierne sydfra. Ordet synes at have været almindelig kendt i hele Norden⁶⁸. Betydningen er »barn«.
- kronne* (45). Glda. *kronæ, krunæ*, oldn. *krúna*. Fra mnt. *krone, krune*⁶⁹.
- lerre* (32). Sent oldn. *læra*. Fra mnt. *leren*; erstattede *kenna* (= *lære fra sig*) og *næmæ* (= *lære*)⁷⁰.
- løcke* (22), *lyckenn* (38). Glda. *lykkæ, løckæ, lukkæ*, sent oldn. *lukka, lykka*. Fra mnt. (*ge*)*lucke*.
- perllekrantz* (40). Begge kompositionselementerne er indkommet gennem mnt., men oprindelsen er uvis; *perle* kan følges tilbage til de romanske sprog.
- silcke* (24). Glda. *silchæ*, æda. *silki*⁷¹. Fra lat. *sericum* (via slavisk?).
- sind* (33). Glda. *sin(ne)*, æda. *sinni*. Rimeligvis fra mnt. *sin*.
- skarlagen* (53). Glda. *scharlaghæn, skarlagen*, æda. *scarlaken*, sent oldn. *skarlak(an)*. Fra mnt. »Et især i middelalderen brugt kostbart stof, tøj af forsk. farve; spec. om sådant stof af rød farve...; også om klædning(sstykke) af dette stof« (ODS).
- skiencke* (26). Fra mnt. Grundbetydningen er »holde en beholder i skrå stilling, så indholdet løber ud«, hvorfra betydningen »give at drikke« (oldn. *skenkja* har kun denne betydning), og endelig »forære«.
- wack* (36). (Interjektion). Æda. *wak*. Fra mnt. *vach, voch*.
- ynsker* (44). Oldn. *æskja*, glda. *ønskæ, yske*. *y*-skriveformen var ganske almindelig i glda. *n* er indkommet i glda. fra mnt. *wunschen*⁷². (Ordet kunne med lige så god ret placeres i gruppe I).

Gruppe III

- bliant* (25). Af persisk oprindelse, indkommet i glda. fra oldfr. *bliant, bliant*. »En slags kostbart silkestof« (ODS).
- fin*, se gruppe II.
- frøcken* (34). Glda. *frøiken, frøken*. Fra mnt. *vroiken, vro(e)ken*; egl. diminutivdannelse til *vrouwe*, cf. ty. *frau*. Ordet afløser efterhånden det

tidligere indlånte *jomfru*, der devalueres, indtil det – som nu – kun kan betegne »en ældre, ugift kvinde i huset«.
iomfrue, se gruppe II.
ærre (25), *erre* (34). Æda. *æræ*, sent oldn. *æra*. Fra mnt. *ere* ell. oldsax. *era*. Indlånt gennem hof- og riddervæsenet⁷³.

Ovenstående gruppering af visens ordstof antyder, hvilket register folkevisesproget spænder over. Gruppe I indeholder en række af de specifikt poetiske ord, som i hverdagssproget relativt tidligt erstattedes af andre, men som i viserne fik en særlig funktion: *boe*, *burre*, *lad*, *mordt* og *peld*, for blot at nævne et fåtal af dem. Gruppe II omfatter i det væsentlige nedertyske låneord, af hvilke de fleste stadig anvendes, idet de sammen med arveordene konstituerer det centrale ordforråd; kun *for-tryder*, *kiendt* og *wock* er gledet helt ud af sproget. Ordene i gruppe III peger alle mod riddervæsenet; de har i begyndelsen været i brug inden for en snæver overklasse, – men senere er de trængt ind i dagligsproget; dog er stofnavnet *bliant* naturligvis gledet ud.

Det kvantitative forhold mellem grupperne illustrerer visedigtningens trofasthed over for de hævdvundne og gamle ord og dens træghed over for nye.

Morfologien

Som allerede nævnt er hovedreglen den, at ordenes bøjningsendelser har deltaget i den almindelige sprogudvikling; dog finder man i viserne mange relikter af ældre morfologiske forhold, idet disse er gået ind i visesproget som »fast inventar«.

Inden for substantivernes morfologi hæfter man sig især ved præpositionsforbindelser som *i burre* (5) og *med liste* (39)⁷⁴. Intet tyder på, at det er kasusfornemmelse, der har bragt disse former over i visesproget; de har allerede fra begyndelsen været poetiske formel-elementer. Dette fremgår af visens behandling af præpositionen *till*; denne har genitivreaktion: *till minn*, *till din* (26), – men at dette blot er en formel, fremgår af, at strofe 38 har *till hanom* (i stedet for *till hans*)⁷⁵.

Adjektivbøjningen rummer ligeledes en række levn fra ældre tidsafsnit. Visen afgiver kun et enkelt eksempel på *r*-formen: *sielffuer* (47), men derimod et par eksempler på *n*-formen, der oprindeligt er en bøjningsform (mask. akk.): *med skarpen riiss* (4), *wed huden kiendt* (46). Agnes Agerschou har påvist, at *r*-formen anvendes planløst, mens der

er ganske bestemte retningslinier for brugen af *n*-formen: »Den anvendes udelukkende foransat attributivt til singularisord«⁷⁶; ydermere er det kun konsonantisk udlydende adjektiver, som kan få endelsen; de vokalisk udlydende knyttes til substantivet i en anden syntaktisk struktur: *sin ganger graa* (49)⁷⁷.

Grunden til, at *n*-formen har fæstnet sig og er blevet et så almindeligt indslag i folkevisesprogets inventar af faste formler, er måske, at den imødekommer behovet for en trykssvag stavelse; den har således en vigtig metrisk funktion⁷⁸.

I visse tilfælde er det muligt at rekonstruere et rim ud fra kendskabet til ordenes ældre former; typeeksemplet på et sådant »tabtgået« rim er *hug~drog<hjól~dró*. Dette legitimerer visse vage slutninger om vedkommende strofes alder. Imidlertid bør man være opmærksom på, at halvrim-frekvensen er stor.

Rimene i *Møen morgendråmme* er gennemgående »gode«; men enkelte steder vil det være rimeligt at antage, at den mundtlige tradition har bragt forvanskninger ind i visen. Fx antyder rimløsheden i stroferne 2 og 3 i forbindelse med repetitionen af sidste verslinie af strofe 2, at stedet er forvansket; herfor taler også, at opskrift B har én strofe med helrim: *strid~blid*. Men denne betragtning går ud over det rent lydlige og morfologiske; og i det hele taget synes fremgangsmåden lidet frugtbar i forbindelse med denne vise⁷⁹.

Syntaksen

Ved beskrivelsen af denne må man holde sig for øje, at al bunden digtning tillader sig friheder i ordføjningen, som normalprosaen ville afholde sig fra; dette først og fremmest af rytmisk-metriske hensyn. Dog er der visse konstante træk også i syntaksen, der som nævnt udviser træghed over for nye syntaktiske strukturer; den bundne form virker konserverende.

Generelt kan man sige, at folkeviserne i syntaktisk henseende står det talte sprog nær. Ordføjningen er enkel, sætning og verslinie falder som regel sammen; alle verslinier i opskriften slutter med komma eller andet tegn af tilsvarende eller »højere« værdi . . .

Den bestemte artikel stilles som oftest foran substantivet, som i efterstevet: *di bønder trade till di borrar*⁸⁰ – et træk, som fører tanken hen på vestdansk⁸¹. Agerschou fastslår, at dets frekvens er større i de

berettende partier end i de dialogiserede; disse sidste skulle i det hele taget være mindre »formelfaste« i deres sprogbehandling end viserne som helhed⁸². – Vokalisk udlydende adjektiver stilles efter det substantiv, de karakteriserer: *ganger graa* (49)⁸³.

Ofte efterstilles pronominal bestemmelser: *kierre morsøster minn* (36) – en konstruktion, som er normal i oldn., men som i det ældste svenske og danske prosasprog er stærkt på retur⁸⁴.

Imperativ udtrykkes på forskellig vis, fx således: *du siig mig* (11); typen – formel imperativ med foranstillet personligt pronomen – er såre almindelig i folkevisesproget⁸⁵. – Men imperativen kan også udtrykkes ved konjunktiv: *du giffue mig* (18), samt ved imperativ + pronomen; til denne sidste kategori henregner Agerschou formelen *hør du* (18), som allerede Sofus Larsen behandlede – og stemplede som ukorrekt⁸⁶; Wessén opfatter formen som præsens⁸⁷, men herimod opponerer Agerschou; hun påpeger, at der findes mange eksempler på, at en konditionel betydning kan »underskydes«, uden at dette dog giver os ret til at opfatte disse tilfælde som oprindelige præsens-udsagn⁸⁸. – Bydemåden kan naturligvis også udtrykkes gennem den »nøgne« imperativform: *stander op och . . .*

Inversion forekommer ofte i visesproget; der er mange årsager hertil, men rytmiske hensyn spiller naturligvis tit ind. Betingelse udtrykkes normalt gennem ligefrem ordstilling: *du giffuer mig . . .!* (19), idet betingelseskonjunktionerne først senere blev hjemlede i sproget⁸⁹.

NOTER

1. Følgende forkortelser finder anvendelse i afhandlingen: *Agerschou* = Agnes Agerschou: *Oprindelige træk i dansk folkevisesprog*, Sprog og Kultur XII, 1943, s. 65–74; *Brøndum-Nielsen* = Johs. Brøndum-Nielsen: *De danske Folkevisers Betydning i sproglig Henseende*, Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Konst och Industri, 1910, s. 587–602; *Dal* = Erik Dal: *Nordisk folkeviseforskning siden 1800*, 1956; *DSH* = Peter Skautrup: *Det danske Sprogs Historie*, 1944 ff; *Kritiske Studier* = Sofus Larsen: *Kritiske Studier over vore Folkeviser*, Dania IX, 1902, s. 65–185; *Wessén* = Elias Wessén: *Om de nordiska folkvisornas språkform*, Nysvenska Studier VIII, 1928, s. 43–69. – 2. Se fx Brøndum-Nielsen s. 591; Wessén s. 52; *DSH* II s. 73. – 3. Wessén s. 50. – 4. Dal s. 346. – 5. Agerschou s. 72. – 6. *Ordbog over det danske Sprog* I, indledningen s. XXIII. Det er symptomatisk, at ordbogen i begyndelsen ikke citerer efter *DgF*, men efter Axel Olriks og Ida Falbe-Hansens *Danske Folkeviser i Udvalg I–II* (1899–1909). – 7. *Kritiske Studier* s. 101. – 8. *Kritiske Studier* s. 80. Cf. Johs. Steenstrups *Vore Folkeviser fra Middelalderen*, 1891, s. 74, hvor der tales om »dette Ukrudt, som er voxet i Folkevisernes Have«. – 9. Se *Kritiske Studier* s. 77. – Sofus Larsens principielle bemærkninger er optrykt i uddrag og kommenteret i Dal

s. 349 f. – 10. Dal s. 350; cf. s. 273, hvor de larsenske restitutionsmetoder betegnes som »særegne«.

11. Se fx Anton Aagaard: *Restitutionen af Folkeviserne med særligt Henblik paa Germand Gladensvend Visen*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning nr. 244, 1960, afsnittet *De ubetonede Stavelser* (s. 29–36), samt Dal s. 350. – 12. *Nogle Folkeviseredactioner* udkom 1906. Sofus Larsens recension findes i Arkiv f. nord. fil. XXIV, 1908; Dal s. 265/8 har årstallet 1906 for 1908. – 13. Brøndum-Nielsen s. 593 ff. – 14. Behandlingen af *maar* er blevet fast inventar i sprogundersøgelserne, der i det hele taget arbejder med det samme dokumentationsmateriale. Se Wessén s. 51 f, hvor forfatteren tillige fremdrager Brøndum-Nielsens tre eksempler på *r*-nominativ fra *Skånske Lov*; Agerschou s. 68; *DSH* II s. 74. – 15. Wessén s. 50 f. – 16. *Kritiske Studier* s. 82. – 17. Wessén s. 63. – 17a. Cf. Aage Hansen: *Bestemt og ubestemt Substantiv*, 1927, s. 138. – 18. Agerschou s. 70. Til de mod vestjysk pegende træk er Agerschou tilbøjelig til også at henregne *n*-formen inden for adjektivbøjningen; den kan, skriver hun, have haft »nogen Støtte i Vestdansk« (s. 69). På dette punkt underkendes argumentationen af Skautrup, der henviser til, at jysk »inden for morfologien viser den mest fremskredne simplificering« (*DSH* II s. 74). – 19. Agerschou s. 66. – 20. Agerschou s. 67.

21. *DSH* II s. 73–80, samt s. 160 f. – 22. Brøndum-Nielsen s. 588. – 23. Wessén s. 51. – 24. Wessén s. 63–67. – 25. *DSH* II s. 73. – 26. Se Brøndum-Nielsen s. 588; Wessén s. 56 f; *DSH* II s. 75. – 27. Agerschou s. 72. – 28. *DSH* II s. 160. – 29. Håndskriftet findes i den thottske samling (1542, 4°); visens nr. i det er 42. Opskriften er dog for de første 44 strofers vedkommende sammenholdt med Anna Basses håndskrift (Thott 775, 4°), i hvilket visen har nr. 120. De resterende strofer findes ikke hos Anna Basse. – 30. Cf. Sofus Larsen: *Ebbe Skammelsøns Vise*, 1923, s. 47 ff.

31. Den væsentligste kompositoriske forskel mellem den (gamle) danske vise og de norske og færøiske består i, at de sidstnævnte indskyder et afsnit, hvori drømmene fortolkes. – 32. *DgF* IV s. 431. Grundtvigs behandling af visen plus de af ham meddelte opskrifter omfatter ca. 35 sider (s. 415–52). – 33. *DgF* IV s. 420. – 34. *DgF* IV s. 431. – 35. Cf. Ernst Frandsen: *Danske Folkeviser i udvalg* I, 2. oplag, 1956, noterne s. 141. – 36. *DgF* X s. 592, sp. 2. Tillægget indeholder ca. 10 sider til *DgF* 235 (s. 592–602). – 37. Ida Falbe-Hansen: *Nordiske Folkeviser hos William of Malmesbury*, Danske Studier XIX, 1922, s. 76–78. – 38. Falbe-Hansens (kursiverede) formulering (s. 76). – 39. Aage Kabell: *Møens morgendrømme*, Festskrift til L. L. Hammerich, 1952, s. 166–71. Afhandlingen understreger meget stærkt, at tanken om visens engelske herkomst er Ida Falbe-Hansens: det anføres, at visen efter Falbe-Hansen »skulde være af engelsk oprindelse« (s. 167), – og senere tales om »Ida Falbe-Hansens formodning om engelsk udgangspunkt for ... Møens Morgendrømme« (s. 169; citeret i *DgF* X s. 593, sp. 1). Falbe-Hansen udtaler sig imidlertid ikke om, hvorvidt visen har hentet sit motiv fra England; hun taler blot om *berøringspunkter* mellem William og den nordiske folkevise. Hendes titel kunne jo endog antyde, at påvirkningen efter hendes formening var udgået fra nordisk folkevisedigtning. I så fald må den, hvis Williams egne ord står til troende, have nået ham via en engelsk balladetradition. Imidlertid er Williams *De Gestis Regum Anglorum* fra begyndelsen af det 12. århundrede. Det synes altså, som om Kabell skyder Ida Falbe-Hansen en tilforladelig teori om visens herkomst i skoene, – en teori, som han rettelig selv tilkommer æren for. – 40. Hvad angår konsonantfordoblingerne i almindelighed, så er det vanskeligt at

se, hvornår de spiller nogen rolle for kvantiteten, – netop fordi de ofte er uden anden funktion end den dekorative. Dog bør det anføres, at Christence Juel på dette område udviser megen sparsommelighed, især sammenlignet med Karen Brahe.

41. Wessén s. 55. Wessén formoder, at det beror på den senere udvikling, når vi i dag opfatter mange folkeviseorde som stærkt poetisk ladede. Denne antagelse har dog ikke generel gyldighed, selvom folkeviserne jo vitterligt skulle blive et skatkammer for senere digtning. – 42. *DSH* II s. 75. – 43. Agerschou s. 73. – 44. Cf. Agerschou s. 73; *DSH* II s. 77. – 45. Der tænkes på låneord af typen *kær* < *carus*. – 46. Grupperingen er utvivlsomt på visse punkter diskutabel. Den ville have kunnet drage uvurderlig fordel af en fuldstændig ordbog over sproget i de ældste danske sprogkilder. Især savnes oplysninger om visse låneords førsteforekomster i kilderne. – 47. Allitterationen henhører under Agerschous type 3 (s. 66 f). Cf. iøvrigt Wessén s. 56. – 48. Cf. *ODS* III, sp. 960. – 49. *for*- med privativ eller destruktiv funktion, cf. *DSH* I s. 292 f, hvor eksemplet *for sæghæ* (= *nægte*) tydeligst markerer funktionen, samt *DSH* II s. 84. – 50. Cf. Wessén s. 56; Agerschou s. 73; *DSH* II s. 75.

51. Iøvrigt er der at bemærke, at forekomsten af abstrakter i folkeviserne er ringe; se herom fx *DSH* II s. 75. – 52. Cf. *DSH* II s. 77. – 53. *såmænd* er dannet ved sammenblanding af forskellige udtryk; se *ODS*, u. I *Mand* 14. – 54. Cf. *Kritiske Studier* s. 84 f. – 55. *DgF* IV s. 445 formoder, sikkert med rette, at opskriftens *bredt* er en fejl for *och peld*. – 56. Ordet er vel indført af de engelske møntmestre; cf. *DSH* I s. 173. – 57. Cf. *DSH* II s. 75. – 58. Paul Diderichsen: *Elementær dansk grammatik*, 3. udg., 1963, s. 68; cf. *DSH* II s. 57, 417. – 58a. Kalkar V s. 988, sp. 2; cf. *ODS* u. *stå* (bet. 44.2.: *stå en op*). – 59. Meningen er: »Saa meget som jeg har syet Sommeren igennem« (Ernst Frandsen: *Danske Folkeviser i udvalg* I, 2. oplag, 1956, noterne s. 141). – 60. Cf. *ODS* XXIV, sp. 1398.

61. Skriftsproget finder anvendelse for *trine* i den ymda. periode. Det er således ikke korrekt, når det hos Sofus Larsen hedder, at ordet først kan påvises i skriftsproget fra midten af 16. årh. (*Ebbe Skammelsøns Vise*, s. 274). Larsen vil ikke udelukke, at ordet er indlånt. Falk og Torp: *Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch*, 2. Auflage, 1960, afgiver intet holdepunkt. Det vil dog næppe være urimeligt at antage, at det er en relativt sen, hjemlig dannelse. – 62. Se *ODS* u. *Valland*. – 63. Cf. *DSH* I s. 299. – 64. Cf. *ODS*, u. *drage* 12.2. – 65. Cf. *DSH* II s. 77, 108, 109. – 66. Cf. *ODS* VI, sp. 990 (bet. 11.2.). – 67. Cf. *DSH* I s. 301. – 68. Se Kalkar, u. *kind*, hvor der findes henvisninger til Aasen og Rietz. – 69. Cf. *DSH* II s. 77. – 70. Cf. *DSH* I s. 302.

71. Cf. *DSH* II s. 77. På klædedragtens område satte låneordene tidligt ind på grund af modens forandringer, cf. *DSH* I s. 161. – 72. Cf. Johs. Brøndum-Nielsen: *Gammeldansk Grammatik* I, 1928, s. 158. – 73. Cf. *DSH* I s. 301. – 74. Denne type præpositionsforbindelser er behandlet Agerschou s. 68. – 75. Det kan yderligere bemærkes, at akkussativformerne og de af præpositionen *till* styrede genitivformer af 3. persons personlige pronomen i den ældre middeldanske periode erstattedes af dativformerne (cf. *DSH* I s. 271); *denno* (20) er herefter dannet analogt til *hanom*. – 76. Agerschou s. 68. – 77. Angående proveniensproblemet henvises for *n*-formens vedkommende til note 18. *r*-formen karakteriseres af Agerschou som et »sekundært østdansk indslag« (s. 68); dog tages et vist forbehold. Cf. *DSH* II s. 74. – 78. Cf. Wessén s. 60; *DSH* II s. 74 (hvor forfatteren anvender udtrykket »rytmeperiode« i forbindelse med *n*-formen). – 79. Et rim, som skulle kunne bringes i orden ad denne vej, er *bredt~sielff* (48).

– 80. *di bønder* er en forvanskning; korrekt er *di vender*; cf. DgF IV s. 417, samt de øvrige opskrifter.

81. Cf. referatet af den herom førte diskussion i afsnittet *Forskningssituation og historik*. – 82. Cf. Agerschou s. 70. – 83. Cf. Agerschou s. 69. – 84. Dette ifølge Wessén s. 64. – 85. Cf. Agerschou s. 72. Den dér skitserede tolkning af *du siig mig*-imperativen som en kontaminationsform forekommer ikke overbevisende; enklere ville det være at forklare typen som en konjunktivisk imperativ med apokope. – 86. *Ebbe Skammelsøns Vise*, s. 257 f. – 87. Wessén s. 65. – 88. Agerschou s. 71. – 89. Cf. Brøndum-Nielsen s. 590. Inversionen behandles iøvrigt Wessén s. 64 f; Agerschou s. 71.

Ovenstående afhandling prætenderer ikke at bringe nye momenter ind i studiet af folkevisernes sprog, men »kun« at trække visse hovedlinier op og klargøre de vigtigste problemstillinger. Den er blevet til som et led i mit studium og skatter på mange punkter til den frugtbare kritik, som professor Peter Skautrup udsatte mit oprindelige manuskript for. For denne kritik såvel som for de værdifulde drøftelser af sproglige enkeltproblemer, som jeg under korrekturlæsningen havde lejlighed til at føre med mag. art. Hans Vejrup, ønsker jeg at udtrykke min oprigtige taknemmelighed.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV

1. U. P. OLROG: Svenskt Visarkiv. En orientering om en ny institution. With a summary in English. 1954.
2. K.-I. HILDEMAN: Ballad och vislyrik. 1955.
3. N. DENCKER: Svenskt Visarkivs sångleksregistrant. With a summary in English. 1956.
4. S. G. HANSSON: Gustav Schedins visa från Dalupproret 1743. 1956.
5. E. DAL: Scandinavian Ballad Research since 1800. 1956.
6. N. DENCKER: Wallmans samling. En förlorad samling svenska sånglekar. With a summary in English. 1957.
7. H. TOLDBERG: Den danske rimkrønike og folkeviserne. 1958.
8. N. DENCKER: Kung Orre skulle till gästbud fara. Avec un résumé en français. 1958.
9. N. DENCKER: Domaredansen. With a summary in English. 1958.
10. G. HENNINGSEN: Vedel og Syv og bogtrykkerne. 1959.
11. S. EK: Visan om liten Ingas barnsäng. With a summary in English. 1959.
12. B. R. JONSSON: August von Hartmansdorff som balladsamlare. 1960.
13. OTTO ANDERSSON: Om kvarnsånger. 1960.
14. ALFHILD FORSLIN: Sveriges Radios magnetofoninspelningar av svensk folkmusik i Finland 1957. 1960.
15. B. R. JONSSON: Ett Pyramus och Thisbe-motiv i Sverige. With a summary in English. 1962.
16. E. DAL: Scandinavian Ballad Research Today. 1962.
17. Smärre bidrag till folkviseforskningen I-III. Av Mogens Jensen, E. Dal, L. Vargyas. 1963.
18. AAGE JØRGENSEN: Folkevisesproget. 1964.